

**ZAMONAVIY O'ZBEK SHE'RIYATIDA TASHXIS VA INTOQ SAN'ATINING
DISKURSIV-STILISTIK XUSUSIYATLARI****Qodirova Ro'zugul Sa'dullayevna***Buxoro davlat universiteti**filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD), dotsent***Umurzoqova Mahzuna Mirzayevna***Buxoro davlat universiteti talabasi***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 13.12.2025**Revised: 14.12.2025**Accepted: 15.12.2025***KALIT SO'ZLAR:***she'riyat, tashxis,
intoq, diskursiv-
stilistika, lingvopoetika,
emotsional-
ekspressivlik, ramziy
ma'no.*

Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatida tashxis va intoq san'atining diskursiv-stilistik va lingvopoetik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda bu badiiy vositalarning she'riy nutqning emotsional-ekspressivligini oshirish, ruhiy holatni bilvosita ifodalash, ramziy va falsafiy ma'no yaratish, shuningdek, obrazlar tizimini boyitishdagi o'rni ko'rsatildi. Yo'ldosh Eshbek, Usmon Azim, Rauf Parfi va boshqa zamonaviy shoirlar ijodidan olingan misollar asosida tashxis va intoq san'atining poetik diskursdagi vazifalari ochib beriladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ushbu san'atlar nafaqat badiiy bezak, balki she'riy diskursning lingvopoetik va pragmatik mexanizmi sifatida o'ziga xos ahamiyatga ega.

Kirish

She'riyat – til imkoniyatlari orqali inson tuyg'ulari, tafakkuri va hayotiy tajribasini badiiy obrazlar vositasida aks ettiruvchi murakkab estetik tizimdir. XX asr oxiri va XXI asr boshlaridan boshlab zamonaviy o'zbek she'riyati mazmuniy chuqurlik, poetik yangilanish va diskursiv rang-baranglik bilan ajralib turadi. Bu davr she'riyatida an'anaviy badiiy san'atlar saqlangan holda, ularning funksional yuklamasi o'zgardi: san'atlar endilikda faqat

bezak vazifasini emas, balki lingvistik-pragmatik va falsafiy ma'no tashuvchi birlik sifatida namoyon bo'lmoqda. Ana shunday badiiy vositalardan biri – tashxis va intoq san'ati bo'lib, ular zamonaviy she'riy diskursda inson va olam munosabatlarini, ruhiy holat va ijtimoiy-falsafiy qarashlarni ifodalashda muhim o'rin egallaydi.

Tashxis (ar. shaxs – shaxslantirish) san'ati insonga xos xususiyatlarning tabiat hodisalari, jonsiz predmetlar yoki hayvonot olamiga ko'chirilishi orqali yuzaga keladi. Lingvopoetik jihatdan tashxis semantik ko'chish, antropomorfizm va ekspressiv nominatsiya asosida shakllanadi.

Zamonaviy o'zbek she'riyatida tashxis san'ati klassik poetik an'anadan farqli ravishda psixologik, ekologik va falsafiy diskurs bilan uzviy bog'langan. Xususan, Yo'ldosh Eshbek she'riyatida tashxis ruhiy kechinmalarni bilvosita ifodalashga xizmat qiladi: "Anhor asta turtib o'tadi xiyol,

O'zin tutib kulgan dol majnuntolni." Bu misralarda "kulgan majnuntol" birikmasi tashxisning yorqin namunasi bo'lib, u inson ichki holatining tabiat orqali ifodalanishini ta'minlaydi. Bu holat lingvistik jihatdan ruhiy tashxis sifatida talqin qilinadi.

Shoirning "Shamol va nasim" she'rida esa tashxis ekologik diskurs bilan uyg'unlashadi:

Faqat shamol uvlar ziyoda,

Faqat shamol cho'ktirmoqchi tiz. Bu o'rinda shamolning "uvlashi" va "cho'ktirmoqchi bo'lishi" insoniy harakat sifatida talqin etilib, ekologik iztirob poetik shaklda ifodalanadi.

Intoq (ar. gapirtirish) san'ati jonsiz narsa yoki tabiat hodisalarini so'zlatish orqali badiiy ta'sirchanlikni kuchaytiradi. Lingvistik nuqtayi nazardan, intoq nutq subyekt almashinuvi, diskursiv personajlashtirish va pragmatik adresatsiya bilan bog'liqdir.

Usmon Azim she'riyatida intoq san'ati orqali olamning falsafiy talqini beriladi: Naq ko'ksimni mo'ljallab bu dam

Quyosh olov nayzalar otar.

Bu misralarda "quyosh" faol subyekt sifatida namoyon bo'lib, borliqning ma'naviy iztirobi ramziy tarzda ifodalanadi. Natijada she'riy diskursda metaforik-subyektiv ovoz yuzaga keladi.

Rauf Parfi ijodida esa tashxis va intoq ichki kechinmalarni nutqqa ko'chirish vositasiga aylanadi:

Maysalar egilib o'qiydir kitob,

Bir lahza oh tortib qo'yadir oftob.

Bu misralarda tabiat hodisalari o'quvchi bilan bevosita muloqotga kirishuvchi diskurs subyekti sifatida talqin qilinadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy o'zbek she'riyatida tashxis va intoq san'ati quyidagi asosiy vazifalarni bajaradi:

Zamonaviy o'zbek she'riyatida tashxis va intoq san'ati bir qator diskursiv-stilistik vazifalarni bajaradi. Birinchi navbatda, ular she'riy nutqning emotsional-ekspressivligini oshiradi va o'quvchida kuchli hissiy ta'sir uyg'otadi. Shu bilan birga, shoirning ichki kechinmalari va ruhiy holati tabiat hodisalari, predmetlar yoki hayvon obrazlari orqali bilvosita ifodalanadi. Tashxis va intoq san'ati orqali ijtimoiy va ma'naviy muammolar estetik shaklda, ramziy va falsafiy mazmunda yetkaziladi. Bundan tashqari, bunday san'atlar dunyo va hodisalarni she'riy nutq subyekti sifatida talqin qilish imkonini beradi, shoir va o'quvchi o'rtasida diskursiv muloqot yuzaga keladi. Natijada, poetik matnning obrazlar tizimi boyib, semantik qatlamlari kengayadi, badiiy rang-baranglik va mazmuniy chuqurlik oshadi. Zamonaviy o'zbek she'riyatida tashxis va intoq san'ati faqat an'anaviy badiiy bezak emas, balki diskursiv-stilistik va lingvopoetik mexanizm sifatida faoliyat ko'rsatmoqda. Ushbu san'atlar orqali shoirlar inson, tabiat va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni, ruhiy iztirob va falsafiy mushohadalarni til vositasida estetik darajaga ko'taradi. Bu holat zamonaviy she'riy diskursning antropotsentrik va pragmatik yo'nalishda rivojlanayotganidan dalolat beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ulug'bek Hamdam. Yangi o'zbek she'riyati. Toshkent, "Adib" nashriyoti, 2012-yil, - B.304.
2. Nizomova N. Zamonaviy she'riyatda tashxis(intoq) san'atining badiiy vazifalari. Fan, ta'lim, Madaniyat va Innovatsiya jurnali, 2025. 4(11), 10-12
3. АЗИМ УСМОН. Кўнги́л. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2019. 25-100
4. Husayniy A. "Badoyi us-sanoyi". (Forschadan A. Rustamov tarjimasi). - Toshkent.: O'zbek tili va adabiyoti, 1981
5. Ahmedova M.H. O'zbek she'riyatida badiiy san'atlrning o'rni. Integratsiyalashgan ta'lim va tadqiqot jurnali. 2022
6. Toirova G. So'zlashuv uslubida tejamlilikning pragmatic xususiyatlari. Ta'lim va innovatsion tadkikotlar. Xalqaro jurnal. 2022№5,-B57-60.

7. Toirova G. Establishment of a national corpus the uzbek language is a requirement of a new era. Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). Vol 10, Issue9, September, 2021

8. Toirova G. O‘zbek tili milliy korpusni yaratishda interfeysning ahamiyati. // So‘z san'ati xalqaro jurnali, – Toshkent, 2020, № 3, – B.100-105.

9. Toirova G. Lingvistik bazani tuzishda modullashtirishning ahamiyati // Namangan davlat universiteti ilmiy axborotnomasi. –Namangan, 2021. – №3. -B.377-386.

